

УДК 811.112.2'373.7'367.622:7.017.4]:82-92

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-46>

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ СУБСТАНТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОЛОРАТИВНИМ КОМПОНЕНТОМ *SCHWARZ* У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ

FEATURES OF THE USE OF SUBSTANTIVE PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COLORATIVE COMPONENT *SCHWARZ* IN MODERN GERMAN -LANGUAGE JOURNALISTIC TEXT

Ніколаєва Н. М.,

orcid.org/0000-0002-3995-5248

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування

Запорізького національного університету

З точки зору фізики *чорний* класифікується як колір, який відбиває мало, або взагалі не випромінює світло порівняно з навколишнім середовищем. У німецькомовних словниках слова і словосполучення з колоронімом *schwarz* позначають темні об'єкти і асоціюються з темрявою, з темним кольором шкіри людей, з брудом. Колоронім *schwarz* активно використовується у переносному значенні, не лише в негативному сенсі, позначаючи: траур, хворобу, смерть, шкідливий намір, нелегальність, а і в позитивному для позначення нетипових музичних форм, атрибутів бойових мистецтв та єдиноборств, прототипів деяких професійних груп та середовищ, символіки політичних союзів у Німеччині.

У сучасній німецькомовній пресі частотність вживання колороніма *schwarz* напряму залежить від світосприйняття авторів статей та їхнього відношення до навколишнього середовища, суспільного та політичного устрою країни, людини, її поведінки та діяльності. Конотативні особливості колороніма *schwarz* все частіше виявляються у складі фразеологізмів, які утворюються враховуючи не лише символіку кольору, а і його відтінок. І, таким чином, впливають на характеристики фразеологізмів з точки зору негативності чи позитивності.

Аналіз таких німецьких онлайн-журналів, як *Deutschland* і *Welt* підтверджує нашу думку стосовно особливості вживання колороніма *schwarz* та його лексико-фразеологічних дериватів у сучасній німецькій мові. Помічено, що колоронім *schwarz* у складі субстантивних фразеологічних одиниць вживається частіше ніж дієслівні та ад'єктивні.

Зазвичай субстантивні фразеологічні одиниці мають один загальний компонент – іменник, який вживається у поєднанні з семантично трансформованими прикметниками, сполучниками, прийменниками. В нашому дослідженні ці фразеологізми мають просту структуру – лише прикметник *schwarz* та іменник. Будь-який колоронім в публіцистичному тексті використовується з метою оцінювання, і що цікаво, не завжди негативне. В даному дослідженні колоронім *schwarz* в складі фразеологічних одиниць дає характеристику людини, його стану та оточення.

Ключові слова: колоронім, *schwarz*, значення, фразеологічна одиниця, публіцистичний текст.

From a physics perspective, black is classified as a color that reflects little or no light compared to its surroundings. In German-language dictionaries, words and phrases with the coloronym *schwarz* denote dark objects and are associated with darkness, with the dark skin color of people, with dirt. The coloronym *schwarz* is actively used figuratively, not only in a negative sense, denoting: mourning, illness, death, malicious intent, illegality, but also in a positive sense to denote atypical musical forms, attributes of martial arts and combat sports, prototypes of some professional groups and environments, and symbols of political unions in Germany.

In the modern German-language press, the frequency of use of the coloronym *schwarz* directly depends on the worldview of the authors of the articles and their attitude to the environment, the social and political system of the country, man, his behavior and activities. The connotative features of the coloronym *schwarz* are increasingly found in phraseological units that are formed taking into account not only the symbolism of the color, but also its shade. Thus, they influence the characterization of phraseological units from the point of view of negativity or positivity.

An analysis of German online magazines such as Deutschland and Welt confirms our opinion regarding the peculiarities of the use of the coloronym schwarz and its lexical and phraseological derivatives in modern German. It has been noted that the coloronym schwarz is used more often in substantive phraseological units than in verbal and adjective ones.

Typically, substantive phraseological units have one common component - a noun, which is used in combination with semantically transformed adjectives, conjunctions, prepositions. In our study, these phraseological units have a simple structure – only the adjective schwarz and a noun. Any coloronym in a journalistic text is used for the purpose of evaluation, and what is interesting, it is not always negative. In this study, the coloronym schwarz as part of phraseological units gives a characteristic of a person, his condition and environment.

Key words: coloronym, schwarz, meaning, phraseological unit, journalistic text.

Постановка проблеми. Проблема кольору й кольоропозначення в останні десятиліття активно розробляється у різних сферах наукового знання. Особлива увага цій проблемі приділяється в лінгвістиці, літературознавстві, лінгвокультурології, психології, психолінгвістиці. Мовознавці, займаючись вивченням колоронімів, розглядають їх у різних аспектах. Зокрема, колороніми аналізуються шляхом аналізу фразеології, створеної на базі колоронімів, але ці роботи не розкривають цілком проблему колоронімів у мові [1, с. 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням фразеологічних одиниць з колористичним компонентом займаються наступні вчені Т. В. Авраменко, Ю. О. Шепель, Е. Флітц, Г.І. Капніна. Т. В. Авраменко вважає фразеологізми з колірною лексикою засобами з акцентом на образність. В газетних оглядах широко використовується образна фразеологія з використанням кольороназв, вона надає висловлюванню виразності та яскравості. Т. В. Авраменко аналізує перекладацькі особливості газетно-публіцистичного стилю, а саме способи перекладу заголовків та уривків газетно-інформаційних статей на підставі власних перекладів [1; 2].

Ю. О. Шепель вивчає передумови вживання фразеологізмів з елементом кольору та особливості їхнього сприйняття. З'ясовано, що фразеологізми утворюються в мовленні та відображають ті явища і предмети, які безпосередньо оточують людей, а люди, в свою чергу, надають їм тих чи інших характеристик, в тому числі ознак за кольором. Виявлено що у деяких фразеологізмах, які вирізняються за емоційно забарвленою образністю в мовленні, саме колір є складовою частиною. Колір допомагає створити яскраві зорові образи з сухих абстракцій, що робить мовлення барвистим та емоційно насиченим. Це і є головною передумовою вживання фразем з елементом кольоропозначення в художніх та публіцистичних текстах [1; 3].

Вчені Е. Флітц та Г.І. Капніна досліджують функціонування метафор у газетному тексті, виділяючи переносні значення, які зіставляються з їх словниковим варіантом. Причому одні значення використовуються без змін, ідентично, а інші, переносні значення, зазнають у контекстах сучасної суспільно – політичної тематики зміни в семантиці, лексичній сполучуваності та експресивно-оцінному забарвленні. Утворення нових слів з колоративним компонентом, слово- або фразотворення у пресі є актуальною темою для сучасного мовознавства. Колороніми як об'єкт дослідження в публіцистичному тексті вивчаються тільки в психолінгвістичному, перекладознавчому і лінгвокультурологічному аспектах [1; 4; 5].

Аналізу піддається саме якісна і масова преса, оскільки саме між цими різновидами публіцистичного жанру в останні десятиліття у зв'язку зі зняттям ідеологічних бар'єрів з'явилися суттєві відмінності, які і викликають інтерес у дослідників. Особливо пильна увага приділяється наявності в лексиці сучасної газети неологізмів, оскільки саме за допомогою цієї лексики можна дізнатися про ставлення до певних явищ нашого часу. У вищезазначених дослідженнях колороніми розглядаються не в повному обсязі, мало досліджуються структура фразеологізмів, сфери вживання, що й дозволяє вважати проблему колоронімів у сучасній німецькій мові недостатньо вивченою [1, с. 33].

Мета дослідження – визначення особливості вживання фразеологічних одиниць з колористичним компонентом *schwarz* у сучасному німецькомовному публіцистичному тексті.

Виклад основного матеріалу. У лексикографічних джерелах колоронім *schwarz* вживається в складі субстантивних фразеологізмів моделі Adj + S (колірний прикметник + іменник). Всі ці фразеологізми використовуються для характеристики людини і її діяльності: хвороби (*der schwarze Tod* «чума»), зовнішнього вигляду (*ein schwarzer Mann* «сажотрус»), походження (*schwarzes Elfenbein* «негритянські раби в Америці»), положення або статусу (*der schwarze Peter* «цап-відбувайло, без вини винен», *das schwarze Schaf* «паршива вівця»), поведінки (*schwarzer Humor* «чорний гумор»), внутрішнього світу (*schwarzes Herz* «зле серце», *schwarzer Zynismus* «бездушний цинізм», *schwarze Seele* «чорна душа»), почуттів і думок (*der schwarze Gedanken* «песимістичні думки»), небажання чогось: список «небажаних» осіб у будь-якій справі, осіб, які щось не виконали (*die schwarze Liste* «чорний список»), політичних переконань (*der schwarze Block* «група анархістів», *ein schwarzer Wahlkreis* «виборчий округ, де традиційно голосують за консерваторів», *eine schwarze Regierung* «консервативний уряд»), топонімічних назв (*der schwarze Kontinent* «Африка», *der schwarze Erdteil* «Африка»), релігійних дат (*die schwarze Woche* «страшний тиждень»), корисних копалин (*das schwarze Gold* «нафта», *schwarze Diamanten* «кам'яне вугілля»), економічних явищ (*schwarze Zahlen* «прибуток») [1; 6; 7].

У наведеному прикладі, в листах А. Дюванель до своєї подруги, словосполучення *schwärzeste Gedanken* «песимістичні (найпохмуріші) думки» використовується з негативним змістом, вказує на наповнені каяттям і тривогою, почуття самотності, обтяження. Для надання більшої емоційності тексту прикметник *schwarz* вживається у найвищому ступені порівняння:

ADELHEID DUVANEL «Ich könnte nur weinen und weinen». Die Briefe Duvanel's an die Freundin klingen darum oft reuevoll und voller Sorge, diese könne sich, entnervt von den Zudringlichkeiten, abwenden. «Liebe Maja», heißt es da etwa am 17. April 1982 zerknirscht. «Ich wurde von den *schwärzesten Gedanken* gequält, dachte, Du würdest mir nie mehr schreiben. Dieses Gefühl, nicht zu genügen, anderen Menschen zur Last zu fallen, ist immer gegenwärtig; mein Gegenüber braucht nur ein unfreundliches Wort zu brauchen – schon ist die Katastrophe da» [Deutschland, 4. März, 2025].

В наступному контексті словосполучення *schwarze Komödien* «чорні комедії» виконує роль посередника між кінематографами та глядачами, як спосіб передачі актуальних соціальних проблем: втрата згуртованості, зміна суспільства і зростання націоналістичних та авторитарних тенденцій:

Berlinale-Chefin Tricia Tuttle spricht über Vielfalt und Nachwuchsförderung. Und sie verrät, was sie sich für die Zukunft des internationalen Films wünscht.

Wir zeigen eine Vielzahl von Filmen aus unterschiedlichen Regionen der Welt, die sich mit drängenden gesellschaftlichen Themen auseinandersetzen: dem Verlust von Zusammenhalt, dem Wandel der Gesellschaft und dem Aufstieg nationalistischer und autoritärer Strömungen. Filmschaffende greifen diese Themen auf unterschiedliche Weise auf – sei es durch Dokumentarfilme, *schwarze Komödien* oder Genrefilme [Deutschland, 7. Februar, 2025].

Прикметник *schwarz* «чорний» в словосполученні *schwarz sein* «бути чорним» вказує не просто на колір шкіри, але і використовується в переносному значенні, нагадуючи про важке минуле представників негроїдної раси - «негритянські раби в Америці». Виставка Кете Кольвіц у Нью-Йоркському музеї сучасного мистецтва викликає ажіотаж, нагадуючи про расову сегрегацію. Колекціонер мистецтва Річард Сіммс також афроамериканець і один із найважливіших колекціонерів творів Кольвіца у світі кілька років тому наголошував єврейському журналу «Форвард»: «Необов'язково бути *чорним*, щоб реагувати на соціальну несправедливість і проблеми чи цінувати соціальну свідомість у мистецтві»:

Käthe Kollwitz in New York

Wie eine Käthe-Kollwitz-Ausstellung im New Yorker MoMA für Aufsehen sorgt – und damit auch an die Verbindung der Künstlerin mit den USA erinnert.

Einen besonderen Einfluss hatte Kollwitz auch auf afroamerikanische Künstlerinnen und Künstler wie Elizabeth Catlett, Jacob Lawrence und Charles White. Auch der Kunstsammler Richard Simms ist

Afroamerikaner – und einer der bedeutendsten Sammler von Kollwitz' Werken weltweit. Gegenüber dem jüdischen Magazin «Forward» hat er vor wenigen Jahren betont: «Man muss nicht *schwarz* sein, um auf soziale Ungerechtigkeiten und Probleme zu reagieren oder um soziales Bewusstsein in der Kunst zu schätzen». Ihn als Person hätte Kollwitz' Gesamtwerk angesprochen: «Einfach als Mensch, dem diese Dinge wichtig sind» [Deutschland, 17. März, 2025].

У позитивному значенні вживається словосполучення *schwarze Frauen* «темношкірі жінки» і в цьому прикладі йдеться про рівноправ'я. Завдяки прогресивним позиціям та прагматичному політичному стилю Гретхен Вітмер, губернатора Мічигану, проводиться оновлення демократичної партії шляхом обрання темношкірих жінок Анджели Алсбрукс сенатором від штату Меріленд, та Лізи Блант – у Сенат США:

Wir müssen mit Donald Trump in ein Gespräch kommen

Die Demokratische Partei steht vor einem Neuaufbau, der in allen Bereichen der Politik stattfinden muss und Bundesstaaten und Kongress gleichermaßen betrifft. Gretchen Whitmer, Gouverneurin von Michigan, ist ein wichtiger Motor für die Erneuerung der Partei und spricht mit ihren progressiven Positionen und zugleich pragmatischem Politikstil auch breite Wählerschichten an. Ein Zeichen für den Wandel in der amerikanischen Bevölkerung ist die Wahl von Angela Alsobrooks als Senatorin für Maryland. Mit ihr und Lisa Blunt sind nun immerhin zwei *schwarze Frauen* im US-Senat vertreten [Deutschland, 21. November, 2024].

Всупереч своїй семантиці колоронім *schwarz* у словосполученні *schwarze Soldaten* «чорні солдати» служить для позначення кольору шкіри визволителів, таким чином набуваючи позитивної оцінки:

Pionierin der Gedenkarbeit... einen Ursprung in der Nazi-Zeit haben und welche Rolle *schwarze Soldaten* der US-Armee bei der Befreiung ...

In ihren Videos erklärt Susanne beispielsweise, wieso Adolf Hitler sich nicht gerne mit Brille zeigte, welche Wörter, die noch heute im Sprachgebrauch vorhanden sind, einen Ursprung in der Nazi-Zeit haben und welche Rolle *schwarze Soldaten* der US-Armee bei der Befreiung Deutschlands spielten. Ihr Engagement reicht inzwischen über ihre Social Media Plattformen hinaus. «Ich finde es faszinierend, wie Social Media neuen Leuten eine Plattform bietet. Mich hätte vor vier Jahren niemand zu diesem Thema befragt und jetzt bringe ich bald ein Buch über Erinnerungskultur heraus», erzählt Susanne [Deutschland, 16. Oktober, 2024].

Словосполучення *schwarze Wogen* «чорні хвилі», на перший погляд, лише деталь у картині Каспара Давида Фрідріха, але насправді, воно символізує самотність людини, яка стоїть на березі моря і прогнозує їй неминучу загрозу з відти:

Caspar David Friedrich: Meister der Stille

Vergessen, missverstanden, umjubelt: Das Werk Caspar David Friedrichs will zu seinem 250. Geburtstag einmal mehr neu entdeckt werden.

Ein Mensch am Meer, so klein, dass man ihn fast übersieht. Einsam blickt er auf *schwarze Wogen*, der Himmel hängt ebenso dunkel und bedrohlich über dem Horizont – nur ganz oben am Bildrand kündigt sich ein Lichtblick an, verändert sich das Grau in zartes Himmelblau. Ungeheuer modern wirken diese Farbstreifen, flächig, fast abstrakt. Gemalt hat sie Caspar David Friedrich zwischen 1808 und 1810, gut 100 Jahre vor dem Beginn der Moderne in der Kunst [Welt, 5. September, 2024].

В наступному контексті розглядається диференційний підхід для зруйнування дихотомічного мислення, яке відображено словосполученням *das Schwarz-Weiß-Denken* «чорно-біле мислення»:

«Ein differenzierter Blick auf den Nahostkonflikt»

... Blick auf den Nahostkonflikt zu haben, und brechen so das *Schwarz-Weiß-Denken* auf. Wir können neue Perspektiven. Erstmal geht es darum, den jungen Menschen den Raum zu geben, sich mitzuteilen und auch falsches Wissen zu äußern, ohne sie zu disqualifizieren. Danach fängt der inhaltliche Part an, das Vorgehen passen wir dabei individuell an. Das Tagebuch der Anne Frank als Lektüre oder der Besuch einer Gedenkstätte – das passt nicht in jeder Situation als Reaktion

auf Antisemitismus. Aber man kann lernen, Antisemitismus zu erkennen. Wir haben Methoden, die es ermöglichen, einen differenzierten Blick auf den Nahostkonflikt zu haben, und brechen so das *Schwarz-Weiß-Denken* auf [Deutschland, 11. April, 2024].

Фразеологізм *der schwarze Peter* «цап-відбувайло» характеризує положення та міру відповідальності президента РФ на мировій арені після закінчення 30-денного перемир'я:

«Wenn die Russen nicht mitmachen, hat Putin den *schwarzen Peter*»

Die Ukraine hat bei den Verhandlungen in Saudi-Arabien einer 30-tägigen Feuerpause zugestimmt. Nun liegt der Ball bei Wladimir Putin. Darüber sprechen die WELT-Korrespondenten Steffen Schwarzkopf und Christoph Wanner [Welt, 12. März, 2025].

Висновки. Отже, проаналізувавши вищевказаний матеріал, можна дійти висновку, що для публіцистичного тексту характерно вживання фразеологізмів взагалі і, з колористичним компонентом тим паче, бо вони служать джерелом експресивності в тексті. З'ясовано, що фразеологізми з колористичним компонентом *schwarz* – не виключення, крім того помічено, що словниковий запас фразеологічних одиниць з колористичним компонентом *schwarz* у публіцистичному тексті поповнюється okazionalismami.

Дослідження показало, що значення фразеологічних одиниць з колористичним компонентом *schwarz* не завжди збігається зі словниковим значенням. Такий стан речей пояснюється залежністю значень фразеологізмів від контексту, який безпосередньо має вплив на характер конотації. Визначено, що конотації мають як негативний, так і позитивний характер, що, на наш погляд є несподіваною знахідкою і дає привід для подальшого дослідження цього явища.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в дослідженні колоронімів на базі сучасної преси з метою виявлення неологізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ніколаєва Н. М. Функціонування колоронімів у сучасному німецькомовному публіцистичному тексті : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2018. 212 с.
2. Авраменко Т. В. Специфіка перекладу фразеологізмів з колірною лексикою. URL: http://www.confcontact.com/20121220/2_avramenko.htm (дата звернення 13.10. 2024).
3. Шепель Ю. А. Передумови вживання фразеологізмів з елементом кольору та особливості їхнього сприйняття. URL: periodicals.karazin.ua/philology/article/viewFile/3793/3360 (дата звернення 03.03. 2025).
4. Flitz E. Sprache in den Medien die Wortverdränger GmbH in: Thema Deutsch. Band 1. Die deutsche Sprache zur Jahrtausendwende. Sprachkultur oder Sprachverfall? Hrsg. von Karin M. Eichhoff-Cyms und Rudolf Hoberg. Mannheim, 2020. 179 S.
5. Капніна Г.І. Фразеологізми з колоративним компонентом в німецькій мові. URL: Microsoft Word - НЧ 9_ вип_ 10.doc (дата звернення 20.03. 2025).
6. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch / neu herausgegeben von Dr. Renate Wahrig. München : Burfeind, 2022. 1451 S.
7. Німецько-український фразеологічний словник : в 2 т. / Гаврісь В. І., Пророченко О. П., Київ : 2010. Т. 2. 378 с.
8. Deutschland [Elektronische Ressource]. URL: [http:// www.deutschland.de/](http://www.deutschland.de/) 2024–2025
9. Welt [Elektronische Ressource]. URL: <https://www.welt.de/2024-2025>